

Synnerliga skäl har ansetts föreligga för omprövning av beslut om efterlevandepension enligt 113 kap. socialförsäkringsbalken.

Lagrum:

113 kap. 31 § socialförsäkringsbalken

M.B. beviljades den 7 juli 1998 efterlevandepension i form av omställningspension och änkepension från och med juni 1998. Änkepensionen betalades ut från och med juli 2004 då omställningspensionen upphörde. Pensionsmyndigheten omprövade den 5 juli 2011 sitt beslut av den 7 juli 1998 och beslöt att dra in änkepensionen från och med juli 2011. Som skäl för beslutet angavs att M.B. aldrig haft rätt till änkepension eftersom hon och hennes bortgångne make inte hade varit gifta i minst fem år före den 31 december 1989 och då inte heller haft barn tillsammans.

M.B. överklagade Pensionsmyndighetens omprövningsbeslut hos förvaltningsrätten och yrkade att det skulle undanröjas. Hon anförde bl.a. följande. Om hennes änkepension dras in kommer familjen att tvingas sälja bostaden. Hennes och barnens liv kommer att få en väldigt stor negativ förändring. Denna änkepension är något som hon har budgeterat sitt liv efter, eftersom den enligt Försäkringskassan skulle betalas ut tills hon blev 65 år.

Förvaltningsrätten i Uppsala (2012-09-11, ordförande Törnqvist)

yttrade, efter att ha redogjort för tillämpliga bestämmelser och utredningen i målet: Fråga i målet är om Pensionsmyndigheten haft skäl för att dra in M.B:s änkepension fr.o.m. juli 2011. I övergångsbestämmelser till de bestämmelser i lagen om allmän försäkring som gällde fr.o.m. år 1990 förutsatte änkepension i ett fall som det nu aktuella bl.a. att makarna vid utgången av år 1989 varit gifta i minst fem år eller att de vid utgången av år 1989 haft barn tillsammans. – Av rättssäkerhetsskäl är huvudregeln att ett gynnande förvaltningsbeslut inte kan ändras till nackdel för en enskild person. Denne ska kunna lita på att ett meddelat beslut står fast och kunna inrätta sin situation efter det. Den lagstadgade möjligheten att utan begränsning i tid ompröva ett beslut till nackdel för en enskild person ska därför tillämpas mycket restriktivt. – Förvaltningsrätten konstaterar att Försäkringskassan vid tiden för det ursprungliga beslutet den 7 juli 1998 hade tillgång till ett fullständigt beslutsunderlag. Av M.B:s ansökan framgår vilket år makarna gifte sig, när hennes man avled samt vilka år deras gemensamma barn föddes. Att Försäkringskassan inte beaktat att M.B. inte uppfyllde förutsättningarna för att få änkepension innebär inte att beslutet har fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag. Fråga är då om synnerliga skäl föreligger för att ändra beslutet till M.B:s nackdel. – I förarbetena (prop. 1997/98:151 s. 754) till den äldre bestämmelsen i 13 kap. 13 § lagen (1998:674) om inkomstgrundad

ålderspension anges bl.a. följande. Det är vidare möjligt att utan begränsning i tiden ompröva ett beslut som blivit felaktigt på grund av att underlaget för beslutet var uppenbart felaktigt eller ofullständigt eller om det föreligger andra synnerliga skäl. Det kan t.ex. gälla situationer då ett beslut blivit fel på grund av att uppgifterna i något register som användes då beslutet fattades var fel eller att uträkningar eller liknande blivit fel till följd av något systemfel. En sådan omprövning kan då göras både när det är till fördel och när det är till nackdel för den försäkrade. En omprövning med stöd av bestämmelsen i detta stycke kräver att det föreligger uppenbart fel eller synnerliga skäl, som ett systemfel, varför den inte torde komma att tillämpas särskilt ofta. Även här gäller att alltför små och betydelselösa fel inte bör medföra någon omprövning. – Felet har inte uppstått till följd av något systemfel, utan till följd av att Försäkringskassan har tolkat beslutsunderlaget felaktigt.

Försäkringsöverdomstolen (FÖD) har i FÖD 1992:2 prövat ett fall om indragning av änkepension då det först sedan två år förflutit upptäcktes att ett beslut om folkpension i form av änkepension blivit felaktigt eftersom änkan inte hade rätt till sådan pension. FÖD fann, med hänsyn till storleken av de pensionsförmåner som skulle ha utgetts till den aktuella personen om ändring inte skett, att det förelåg synnerliga skäl för ändring trots att två år förflutit sedan beslutet meddelades. – I förevarande fall har det gått tretton år från det att Försäkringskassan beviljade änkepension till dess Pensionsmyndigheten beslutade att dra in den. Pensionsmyndigheten har i sitt beslut inte angett på vilken grund beslutet har omprövats, utan enbart angett att det har kommit fram att M.B. inte uppfyller villkoren för änkepension. Med hänsyn till den långa tid som har förflutit sedan änkepensionen beviljades och att M.B. därför kan antas ha inrättat sitt liv efter förmånen finner förvaltningsrätten att det inte föreligger synnerliga skäl för att dra in den beviljade änkepensionen (jfr prop. 1977/78:20 s. 96). – Förvaltningsrätten finner således sammanfattningsvis att Pensionsmyndigheten inte har haft stöd i 113 kap. 31 § socialförsäkringsbalken för att ompröva Försäkringskassans beslut från den 7 juli 1998. Överklagandet ska därför bifallas och Pensionsmyndighetens beslut undanröjas. – Förvaltningsrätten bifaller överklagandet och undanröjer Pensionsmyndighetens beslut den 5 juli 2011.

Pensionsmyndigheten överklagade förvaltningsrättens dom och yrkade att kammarrätten skulle upphäva domen och fastställa Pensionsmyndighetens beslut.

M.B. bestred bifall till överklagandet.

Kammarrätten i Stockholm (2013-02-15, Svahn Lindström, Westerling, Bohlin, referent) yttrade: M.B. beviljades den 7 juli 1998 änkepension utan att förutsättningarna för det var uppfyllda. Frågan i målet är om det föreligger synnerliga skäl för omprövning av beslutet till hennes nackdel. – Kammarrätten konstaterar att det har förflutet mycket lång tid sedan förmånen beviljades och att det kan antas att M.B. har inrättat sitt liv efter förmånen. Även med beaktande av det stora belopp som är i fråga,

anser kammarrätten att dessa omständigheter innebär att det inte finns synnerliga skäl att dra in den beviljade pensionen. Överklagandet ska därför avslås. – Kammarrätten avslår överklagandet.

Pensionsmyndigheten överklagade kammarrättens dom och yrkade att Högsta förvaltningsdomstolen skulle upphäva domen och fastställa Pensionsmyndighetens beslut. Pensionsmyndigheten anförde bl.a. följande. Den änkepension som felaktigt utbetalats till M.B. fram till juli 2011 uppgår till ca 397 000 kr. Om beslutet inte kan omprövas kommer hon att sammanlagt ha erhållit ca 1 210 000 kr när änkepensionen upphör 2026. I ett avgörande från Försäkringsöverdomstolen (FÖD 1992:2) har ett belopp om 190 000 kr som felaktigt skulle ha utbetalats som änkepension ansetts utgöra synnerliga skäl för ändring av ett beslut. Det är oklart vilket belopp som i sig kan tänkas vara synnerliga skäl för omprövning enligt 113 kap. 31 § socialförsäkringsbalken. Det är vidare oklart om en tidslängd om 13 år innebär att det aldrig kan finnas synnerliga skäl för omprövning. En fråga som också uppkommer är om tiden i sig ska vara ensamt avgörande eller om beloppet och tidsfaktorn ska stå i viss relation till varandra.

M.B. ansåg att överklagandet skulle avslås och anförde bl.a. att det skulle få stora konsekvenser för hennes och hennes barns tillvaro om pensionen drogs in.

Högsta förvaltningsdomstolen (2014-06-03, Jermsten, Nord, Saldén Enérus, Silfverberg, Bull) yttrade:

Skälen för avgörandet

Förutsättningarna för omprövning av beslut om bl.a. efterlevandepension regleras i 113 kap. socialförsäkringsbalken. En omprövning till den enskildes nackdel får enligt 29 § endast ske när det finns anledning till omprövning enligt 30 eller 31 §. Enligt 31 § punkt 1 får omprövning göras om beslutet har fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag eller om det finns andra synnerliga skäl. I förarbetena anges att dessa bestämmelser i allt väsentligt överensstämmer med vad som tidigare gällde enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (prop. 2008/09:200 s. 576 f. och 582).

I lagen om inkomstgrundad ålderspension reglerades omprövning på myndighetens initiativ genom en bestämmelse i 13 kap. 13 §. Denna bestämmelse var utformad på ett annat sätt än den tidigare gällande bestämmelsen om ändring av beslut i 20 kap. 10 a § lagen (1962:381) om allmän försäkring. En nyhet var att kravet på synnerliga skäl för att ändra ett beslut till den enskildes nackdel inte längre förutsatte att två år förflutit sedan ett beslut meddelats. Av förarbetena framgår att det t.ex. kunde gälla situationer då ett beslut blivit fel på grund av felaktiga registeruppgifter eller på grund av att något systemfel medfört att uträkningar eller liknande blivit oriktiga (prop. 1997/98:151 s. 754).

I rättsfallet FÖD 1992:2 var frågan om synnerliga skäl förelåg enligt 20 kap. 10 a § lagen om allmän försäkring för ändring av ett felaktigt beslut om änkepension som en försäkringskassa hade fattat. Om beslutet inte hade kunnat ändras skulle det ha medfört felaktiga utbetalningar om totalt 190 000 kr. När kassan ändrade det felaktiga beslutet hade det gått drygt två år sedan beslutet om änkepension fattades. Med hänsyn framför allt till storleken av de pensionsförmåner som skulle ha utgått till den försäkrade om ändring inte skett ansåg försäkringsrätten att synnerliga skäl förelegat för kassan att ändra beslutet. Försäkringsöverdomstolen ändrade inte försäkringsrättens dom.

Frågan i målet är om Pensionsmyndigheten har haft rätt att ompröva ett beslut om änkepension till nackdel för enskild.

Av utredningen framgår att vid tiden för Pensionsmyndighetens omprövning hade 13 år förflutit sedan försäkringskassan beviljat M.B. änkepension och att denna hade betalats ut felaktigt under sju års tid. Om försäkringskassans beslut inte hade kunnat omprövas skulle änkepension ha kommit att utbetalas felaktigt i ytterligare femton år. Med hänsyn härtill och till storleken av det belopp som skulle ha utgått till M.B. om ändring inte skett får det därför – trots den tid som förflutit sedan det gynnande beslutet fattades – anses ha förelegat sådana synnerliga skäl som krävs för omprövning av försäkringskassans beslut. Överklagandet ska därför bifallas.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen upphäver kammarrättens och förvaltningsrättens domar samt fastställer Pensionsmyndighetens beslut.

Mål nr 2908-13, föredragande Naomi Zemack

Rättsfall: FÖD 1992:2.

Litteratur: prop. 1997/98:151 s. 754; prop. 2008/09:200 s. 576 f. och 582.